

Paweł Kowalik

NAFTA – 12 LAT FUNKCJONOWANIA

1. Wstęp

Wyrazem nowego spojrzenia na możliwości integracji regionalnej było powstanie strefy wolnego handlu w Ameryce Północnej – NAFTA – pomiędzy dwoma krajami najwyższej rozwiniętych gospodarczo a krajem rozwijającym się, realizującym wiele reform społecznych, politycznych i gospodarczych. Porozumienie to stanowi wyraz nowego spojrzenia na strefę wolnego handlu, która to strefa oprócz wymiany handlowej wprowadziła liberalizację usług, inwestycji bezpośrednich, zasad rozwiązywania sporów, przestrzegania ochrony własności intelektualnej oraz ochrony środowiska i praw pracowniczych (tab. 1).

Tabela 1. Główne rynki światowe w roku 2004

Państwo/ugrupowanie	PKB (mld USD)	PKB <i>pc</i> (USD)	Eksport (mld USD)
Unia Europejska	11 328,7	24 784	3714,3
NAFTA	13 323,8	31 043	1312,0
w tym USA	11 667,5	39 753	819,0
Zachodni Pacyfik	8996,1	4512	2232,6
w tym: Japonia	4851,9	37 977	566,0
Chiny	1649,4	1272	593,0
Europa Wschodnia i Azja Środkowa	750,6	2742	263,3
w tym Rosja	582,4	4078	183,0

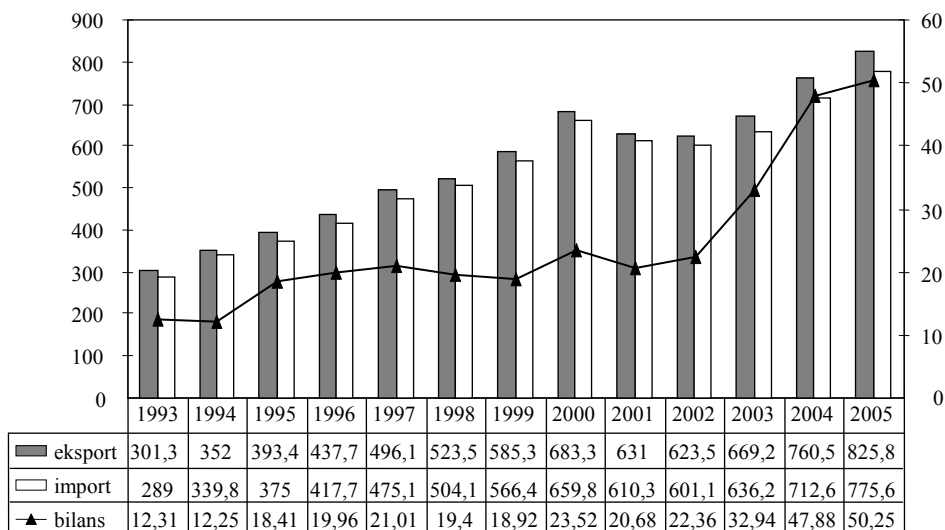
Źródło: opracowanie własne na podstawie: PKB – *World Development Indicators*, World Bank online; PKB_{pc} – obliczenia własne; eksport – *International Financial Statistics Yearbook 2005*, IMF 2005.

Artykuł jest próbą przedstawienia 12 lat funkcjonowania tego ugrupowania, głównie z punktu widzenia jego wpływu na wymianę handlową, bezrobocie, inflację i PKB w poszczególnych krajach członkowskich.

2. Utworzenie NAFTA

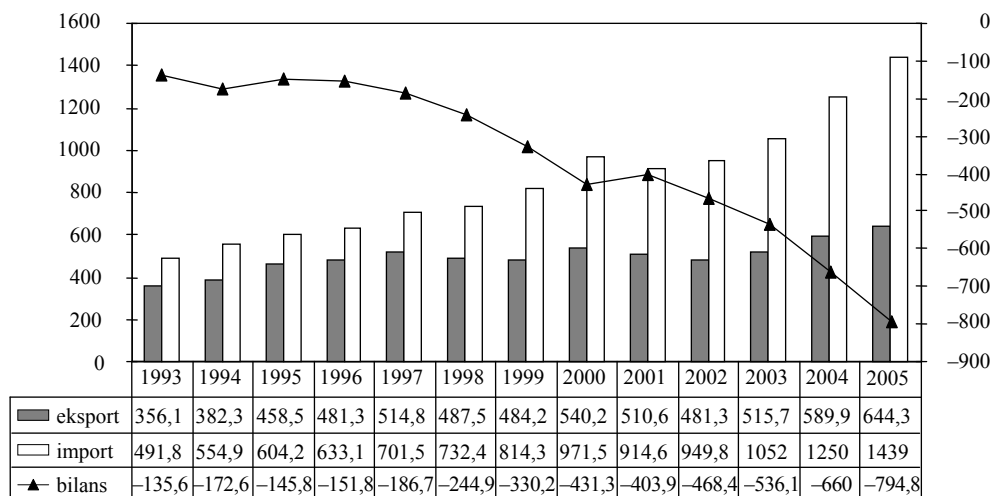
W czasie spotkań w Monterrey i Agualaguas w dniach 26 i 27 listopada 1990 r. prezydenci Meksyku i USA przyjęli ramowe zasady przyszłych rokowań. Miały rozpocząć się w czerwcu 1991 r. a zakończyć do lata 1992 r. 5 lutego 1991 r. ukażało się wspólne oświadczenie Kanady, Meksyku i Stanów Zjednoczonych, głoszące, że trzy państwa postanowiły przystąpić do negocjacji na temat Północnoamerykańskiego Porozumienia Wolnego Handlu (North American Free Trade Agreement – NAFTA) [Kukułka 1996, s. 658; Baer 1991, s. 132].

Po ratyfikacji w 1993 r. Porozumienie o Wolnym Handlu Ameryki Północnej NAFTA weszło w życie 1 stycznia 1994 r. Podpisanie NAFTA stworzyło największy pod względem obszaru i ludności rynek międzynarodowy. Od 1993 r. całkowita wartość eksportu pomiędzy krajami NAFTA wzrosła z 301,3 mld USD do 825,8 mld USD w 2005 r. Jest to wzrost w wysokości 174,1%. Roczny wzrost regionalnego eksportu w ciągu trwania porozumienia wyniósł 8,29%. Każdego dnia kraje NAFTA eksportują na rynek wewnętrzny towary o wartości powyżej 2,26 mld USD. W tym samym okresie wzrost eksportu poza ugrupowanie wyniósł tylko 80,9%, czyli ponad połowę mniej niż eksport wewnętrzny. Od 1998 r. eksport wewnętrzny przewyższył eksport zewnętrzny NAFTA (rys. 1 i 2).

Rys. 1. Obroty i bilans handlu wewnętrznego NAFTA (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 2. Obroty i bilans handlowy NAFTA z resztą świata (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne.

Wzrost importu wewnętrznego kształtuje się na podobnym poziomie co eksport i wynosi 168,38%. W 2005 r. kraje NAFTA importowały od siebie towary o wartości 775,6 mld USD. W porównaniu z rokiem 1993 import wzrósł o 486,6 mld USD. W okresie 1993-2005 import spoza bloku wzrósł o 192,63%. Był on większy niż import wewnętrzny.

Całkowite obroty wewnątrz NAFTA w okresie trwania porozumienia wzrosły o 171,3%. Z 590,3 mld USD w 1993 r. do 1601,4 mld USD w 2005 r.

Obroty handlowe NAFTA z resztą świata wzrosły z 847,9 mld USD w 1993 r. do 2083,3 mld USD w 2005 r. (rys. 2). Był to wzrost o wartości 145,7%.

3. NAFTA a USA

Pomiędzy 1993 a 2005 r. Stany Zjednoczone podwoiły swój eksport wewnątrz bloku z 141,8 mld USD do 332,3 mld USD. Przy czym eksport do Meksyku wzrósł o 189,1%, a do Kanady o 111,5%. Należy zwrócić uwagę, że kryzys w Meksyku spowodował spadek eksportu Stanów do tego kraju o 5,5 mld USD w 1995 r. W tym samym okresie eksport do pozostałych partnerów handlowych wzrósł jedynie o 74,1% (tab. 2).

W 1993 r. 30,51% eksportu Stanów Zjednoczonych skierowane było na mający powstać rynek NAFTA, w tym 8,96% na rynek Meksyku, a 21,55% na rynek Kanady. W odniesieniu do samego rynku NAFTA udział Meksyku w eksporcie Stanów Zjednoczonych wynosił 29,36%, a Kanady 70,64%. Poza tym Stany Zjednoczone eksportowały głównie na rynek Unii Europejskiej – 21,83%, Japonii – 10,31% i do krajów stowarzyszonych w ramach ALADI (tab. 2).

Tabela 2. Eksport Stanów Zjednoczonych w latach 1993-2005 (w mln USD)

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Meksyk	41 636	50 840	45 401	56 761	71 378	78 773	86 909	111 349	101 296	97 470	97 412	110 775	120 365
Kanada	100 190	114 255	126 024	132 584	150 124	156 603	166 600	178 941	163 424	160 923	169 924	190 163	211 899
NAFTA	141 826	165 095	171 425	189 345	221 503	235 376	253 509	290 290	264 720	258 393	267 336	300 938	332 264
Ameryka Środkowa	4 906	5 466	6 127	6 460	7 567	8 535	8 591	9 278	10 604	11 393	12 873	13 360	12 168
UE	101 483	107 750	123 599	127 511	140 803	149 034	151 814	165 064	158 768	143 740	151 731	168 512	186 437
EFTA	8 127	6 994	7 704	10 185	10 206	9 197	10 102	11 742	11 874	9 424	10 380	11 190	13 194
Japonia	47 950	53 481	64 298	67 536	65 673	57 831	57 466	64 924	57 452	51 449	52 004	54 400	55 485
Pozostałe	160 568	173 631	208 967	221 791	241 847	222 165	214 315	240 620	225 682	218 704	230 447	270 626	295 083
Razem	464 858	512 416	582 120	622 827	687 598	682 138	695 797	781 918	729 100	693 103	724 771	819 026	894 631
Poza NAFTA	323 033	347 321	410 695	433 482	466 095	446 762	442 288	491 628	464 380	434 710	457 435	518 088	562 367

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IMF (www.imf.org), SECOFI (www.secofi.gob.mx), BEA oraz The Office of Trade and Industry Information (ita.doc.gov).

W 2005 r. ponad 37,14% całości eksportu przeznaczono na rynek NAFTA, z czego 23,69% na rynek kanadyjski i 13,45% na rynek meksykański. W porównaniu z 1993 r. w 2005 r. udział Meksyku w eksporcie Stanów Zjednoczonych na rynek NAFTA wzrósł do 36,23%, a Kanady 63,77%. Wzrost eksportu na utworzony rynek wewnętrzny spowodował spadek eksportu do Japonii o 4,11%, do UE o 0,99% i do krajów pozostałych o 1,56% oraz wzrost eksportu do Ameryki Centralnej o 0,3% (tab. 2).

Całkowita wartość importowanych towarów w 2005 r. wyniosła 1677,37 mld USD. Od 1993 r. wartość importu potroiła się. Import Stanów Zjednoczonych z Meksyku osiągnął w 2005 r. wartość 170,1 mld USD. W 1993 r. import wynosił 39,9 mld USD, czyli nastąpił wzrost w wysokości 326%. Import z Kanady wzrósł z około 111 mld w 1993 r. do 290,4 mld w 2005 r., czyli o 161,8%. Łącznie import od partnerów handlowych NAFTA wzrósł o 205,3%. Wzrost importu wewnątrz NAFTA był znacznie większy niż spoza ugrupowania, który wyniósł tylko 183,2% w omawianym okresie (tab. 3).

W 1993 r. 26% importu Stanów Zjednoczonych pochodziło z mającego powstać rynku NAFTA, w tym 6,88% na rynek Meksyku, a 19,11% na rynek Kanady. W odniesieniu do samego rynku NAFTA udział Meksyku w imporcie Stanów Zjednoczonych wynosił 26,47%, a Kanady 73,53%. Poza tym Stany Zjednoczone importowały głównie z Unii Europejskiej – 18,19%, z Japonii – 18,48% i z krajów stowarzyszonych w ramach ALADI – 4,13% (tab. 3).

W 2005 r. 27,45% całości importu pochodziło z rynku NAFTA, z czego 10,14% z rynku meksykańskiego i 17,31% z rynku kanadyjskiego. W porównaniu z 1993 r. w 2005 r. udział Meksyku w imporcie Stanów Zjednoczonych z rynku NAFTA wzrósł do 36,94%, a Kanady do 63,06%. Wzrost importu z utworzonego rynku wewnętrznego spowodował spadek importu głównie do Japonii – o 10,25%. Natomiast udział pozostałych regionów w imporcie Stanów Zjednoczonych nie zmienił się znacząco w porównaniu z rokiem 1993 (tab. 3).

Bilans handlowy z Meksykiem z nadwyżki w 1993 i 1994 r. przerodził się w następnych latach w deficyt na poziomie około 16 mld USD. Od 1999 r. wzrasta i w 2005 r. osiągnął wartość 49,7 mld. Bilans handlowy z Kanadą był ciągle ujemny, wzrastał, osiągając wartość 78,5 mld USD w 2005 r.

W 2005 r. Stany Zjednoczone eksportowały i importowały towary o wartości 2572 mld USD. 792,76 mld przypada na obroty wewnątrz NAFTA. Obroty wewnętrzne rosły znacznie szybciej niż z resztą świata. Od 1993 r. wzrosły o 170,9%. Obroty z pozostałymi partnerami handlowymi w tym samym okresie wzrosły o 136,4% (tab. 2, 3).

W ciągu pierwszych pięciu lat obowiązywania NAFTA zatrudnienie wzrosło o ponad 7%, generując powstanie 12,8 mln nowych miejsc pracy [Malinowski 1999, s. 12]. W ciągu siedmiu lat zatrudnienie wzrosło o 12%, generując 15 mln miejsc pracy [*NAFTA at Seven...*, s. 2]. Od stycznia 1993 r. do grudnia 2000 r. zostało

Tabela 3. Import Stanów Zjednoczonych w latach 1993-2005 (w mln USD)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
Meksyk	39 930	49 493	61 705	72 963	85 945	94 629	109 721	135 926	131 338	134 616	138 060	155 843	170 109
Kanada	110 922	128 948	145 119	156 506	168 051	173 256	198 711	230 838	216 268	209 088	221 595	255 928	290 384
NAFTA	150 851	178 440	206 824	229 469	253 996	267 885	308 432	366 764	347 606	343 704	359 655	411 771	460 493
Ameryka Środkowa	4 318	4 853	5 908	6 935	8 499	9 630	11 492	12 158	11 473	12 242	12 816	13 595	13 472
UE	105 559	119 457	131 901	142 718	157 554	176 380	195 227	220 019	220 058	225 719	244 899	273 021	308 776
EFTA	8 150	8 998	10 919	11 898	12 387	11 818	13 951	16 144	15 330	15 760	16 461	18 735	20 341
Japonia	107 268	119 149	123 577	115 218	121 359	121 845	130 864	146 479	126 473	121 429	118 037	129 595	138 004
Pozostałe	204 324	232 933	264 329	285 076	317 494	324 338	364 652	457 272	419 629	441 811	502 979	623 830	736 285
Razem	580 469	663 830	743 457	791 315	871 289	911 896	1 024 618	1 218 022	1 140 999	1 161 366	1 257 121	1 470 547	1 677 371
Poza NAFTA	429 618	485 390	536 634	561 846	617 293	644 011	716 186	851 258	793 393	817 662	897 466	1 058 776	1 216 878

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IMF (www.imf.org), SECOFI (www.secofi.gob.mx), BEA oraz The Office of Trade and Industry Information (ita.doc.gov).

Tabela 4. Inflacja, stopa bezrobocia oraz roczna zmiana PKB w USA w okresie 1993-2005

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
Inflacja	3,0	2,6	2,8	2,9	2,3	1,6	2,2	3,4	2,8	1,7	2,3	2,9	3,4
Stopa bezrobocia	6,9	6,1	5,6	5,4	4,9	4,5	4,2	4,0	4,7	5,8	6,0	5,5	5,1
Roczna zmiana PKB	2,7	4	2,7	3,6	4,5	4,2	4,4	3,7	0,8	1,9	3	4,4	3,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD; Bureau of Labor Statistics; *World Economic Outlook*, International Monetary Fund, October 2000, May 2001; The Office of Trade and Industry Information (ita.doc.gov).

utworzonych około 22 mln nowych miejsc pracy, z czego 92% wygenerował sektor prywatny [*FY 2002 Economic Outlook...* 2001, s. 18].

W 2000 r. stopa bezrobocia spadła do poziomu 4% i była najniższą średnią roczną stopą bezrobocia od 1969 r. [Kamerschen, McKenzie, Nardinelli 1991, s. 143] Perturbacje wewnętrzne i zewnętrzne spowodowały wzrost bezrobocia do 6% w 2003 r. W latach kolejnych udało się obniżyć stopę bezrobocia¹ (tab. 4).

W 2000 r. z powodu wzrostu cen ropy naftowej na rynku światowym inflacja wzrosła do 3,4%. Na rok 2001 i lata następne administracja rządowa Stanów Zjednoczonych przewidywała roczną inflację na poziomie 2,7%. Niestety od 2002 r., kiedy to inflacja osiągnęła najniższy poziom, można zaobserwować ponowny wzrost stopy inflacji.

Roczna zmiana PKB utrzymywała się na dodatnim poziomie i od 1995 r. wykazywała tendencję do wzrostu, osiągając w 1999 r. wartość 4,4%. Po wydarzeniach z 11 września 2001 r. zanotowano najniższy wzrost PKB. Od 2002 r. roczna zmiana PKB wzrastała, osiągając w 2004 r. ponownie wartość 4,4%. Na 2005 r. prognozowana jest wartość 3,6% (tab. 4).

4. NAFTA a Kanada

W 1993 r. 81,74% eksportu Kanady skierowane było na mający powstać rynek NAFTA, w tym 81,31% na rynek Stanów Zjednoczonych, a 0,43% na rynek Meksyku. Poza tym Kanada eksportowała głównie na rynek Unii Europejskiej i do Japonii. W 2000 r. prawie 88% całości eksportu przeznaczony było na rynek NAFTA, z czego 87,5% przeznaczony było na rynek amerykański. W 2005 r. udział eksportu Kanady na rynek NAFTA spadł do 84,66% (tab. 5).

Eksport Kanady na rynek NAFTA i poza NAFTA w okresie 1993-2005 kształtował się w odmienny sposób. Eksport Kanady na rynek NAFTA ciągle wzrastał, osiągając w 2000 r. wartość 239 mld USD, co stanowiło 110% wzrost w stosunku do 1993 r. W przypadku eksportu poza utworzony wspólny rynek można mówić o trzech etapach. Pierwszy okres to pierwsze dwa lata trwania NAFTA. W 1995 r. eksport poza NAFTA był wyższy niż na rynek wewnętrzny. W następnych dwóch latach można obserwować pewną stagnację w eksporcie zewnętrznym, a nawet niewielki spadek tego eksportu. W 1998 r. eksport poza NAFTA był o 7 mld USD niższy niż w roku poprzednim, z czego 2,5 mld przypada na spadek eksportu do Japonii. Do końca 2000 r. eksport na rynek zewnętrzny zaczął wzrastać, ale nie osiągnął on jeszcze poziomu sprzed 1997 r. Kolejne dwa lata to ponowny spadek w eksporcie zewnętrznym. Dopiero od 2003 r. można zaobserwować gwałtowny wzrost eksportu poza NAFTA. Eksport wewnętrzny w 2001 i 2002 r. był niższy niż

---

¹ Opracowanie własne na podstawie danych OECD (www.oecd.org) oraz Bureau of Labor Statistics.

Tabela 5. Eksport Kanady w latach 1993-2005 (w mln USD)

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
USA	114 448	133 112	152 896	164 761	177 317	182 802	208 013	240 645	220 866	218 642	252 785	289 251	303 565
Meksyk	599	715	786	855	916	858	1 025	1 390	1 730	1 532	1 711	2 487	2 701
NAFTA	115 047	133 827	153 682	165 616	178 233	183 660	209 038	242 035	222 596	220 174	254 496	291 738	306 266
Ameryka Łacińska	1 961	2 245	2 850	2 651	3 232	2 617	2 171	2 540	4 521	3 865	4 399	5 945	6 869
UE	8 114	8 108	11 282	10 783	10 556	10 302	10 426	12 274	11 760	11 311	15 399	19 019	20 502
Chiny	1 300	1 584	2 293	2 067	1 555	1 297	1 673	2 443	2 677	2 616	3 687	5 526	5 860
Japonia	6 419	6 857	8 531	7 471	7 250	4 788	5 254	5 937	5 236	5 292	6 301	7 108	7 575
Pozostałe	7 907	8 508	11 542	11 558	12 194	8 691	8 775	9 954	6 938	7 678	10 415	12 876	14 670
Razem	140 748	161 129	190 180	200 146	213 020	211 355	237 337	275 183	253 727	250 936	294 697	342 212	361 742

Uwaga: dla 2005 r. dane przeliczone z dolarów kanadyjskich po kursie 1CAD = 0,83 USD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: IMF (www.imf.org) oraz *Pocket Facts: Canada – Economic Indicators* Department of Foreign Affairs and International Trade (www.dfaif-maeci.gc.ca).

Tabela 6. Import Kanady w latach 1993-2005 (w mln USD)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
USA	87 759	99 628	108 988	114 626	131 948	135 503	143 498	153 698	137 065	138 290	157 661	173 548	178 540
Meksyk	2 665	3 126	3 774	4 281	4 968	5 023	6 263	7 752	7 612	8 067	9 429	11 139	12 106
NAFTA	90 424	102 754	112 762	118 907	136 916	140 526	149 761	161 450	144 677	146 357	167 091	184 687	190 646
Ameryka Łacińska	1 994	2 507	2 729	2 928	3 357	3 332	3 368	3 978	11 840	12 438	14 829	18 600	22 063
UE	12 654	14 378	16 383	16 704	19 322	19 021	21 524	24 811	24 150	24 687	30 177	33 873	37 833
Chiny	2 388	2 819	3 384	3 610	4 530	5 133	6 017	7 584	7 989	10 131	14 370	20 018	24 484
Japonia	8 251	8 226	8 772	7 664	9 018	9 434	10 104	11 168	9 193	9 763	10 691	11 108	12 271
Pozostałe	19 203	20 834	19 258	20 225	22 320	21 781	23 387	29 847	17 591	17 471	22 795	26 888	28 677
Razem	134 914	151 518	163 288	170 038	195 463	199 227	214 161	238 838	215 440	220 847	259 952	295 174	315 974

Uwaga: dla 2005 r. dane przeliczone z dolarów kanadyjskich po kursie ICAD = 0,83 USD.

Źródło: jak dla tab. 5.

Tabela 7. Inflacja, stopa bezrobocia oraz roczna zmiana PKB w Kanadzie w okresie 1993-2005

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
Inflacja	1,8	0,2	2,2	1,6	1,6	0,9	1,7	2,7	2,6	2,2	2,8	1,9	2,2
Stopa bezrobocia	11,2	10,4	9,5	9,7	9,2	8,3	7,6	6,8	7,2	7,7	7,6	7,2	6,7
Realny wzrost PKB	2,3	4,8	2,8	1,6	4,2	4,1	5,5	5,2	1,8	2,9	1,8	3,3	2,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *Pocket Facts: Canada – Economic Indicators*, Department of Foreign Affairs and International Trade (www.dfaif-maeci.gc.ca).

w roku 2000. Również od 2003 r. można zauważyć wzrost eksportu wewnętrznego. W okresie 1993-2005 eksport wewnętrzny zwiększył się o 166,25%, a zewnętrzny o 115,85%. Kanada znacznie zwiększyła eksport do Meksyku w okresie 1993-2005, był to wzrost o 350,92%. Podobny wzrost Kanada zanotowała w eksporcie do Chin (tab. 5).

Wzrost importu Kanady z obszaru NAFTA do 2000 r. był wyższy niż spoza niego. W okresie 2000-2002 wzrost był na poziomie podobnym. Natomiast od 2003 r. wystąpił dynamiczny wzrost importu spoza NAFTA. W okresie 1993-2005 import wewnętrzny zwiększył się o 110,84%, a zewnętrzny o 181,7% (tab. 6).

Obroty handlowe z USA zwiększyły się z 202,2 mld do 482,1 mld USD, czyli o 138%. Obroty handlowe z Meksykiem zwiększyły się z 3,3 mld do 14,8 mld USD, czyli o 354%. W obrotach handlowych Kanady ze Stanami Zjednoczonymi występuje nadwyżka, która w 2005 r. osiągnęła wartość 125 mld USD. W obrotach handlowych Kanady z Meksykiem występuje deficyt w wysokości 9,4 mld USD (tab. 5, 6).

Inflacja w Kanadzie w 1992 r. została zredukowana do poziomu około 1,5%. Został określony przedział (1-3%), którego inflacja nie powinna przekroczyć. Jak widać (tab. 7), założenia te jak dotąd są realizowane bez zarzutu.

Bezrobocie od momentu podpisania porozumienia w 1992 r. zaczęło spadać i w 2000 r. osiągnęło poziom najniższy od 1974 r. [Annual Report 2001, s. 3]. Na rok 2001 prognozowana była jeszcze niższa stopa bezrobocia, ale z powodu recesji i ataku na WTC w Stanach Zjednoczonych wzrosła do poziomu 7,2%. W następnym roku wzrosła jeszcze do 7,7%. W 2003 r. zanotowano niewielki spadek o 0,1%, a w 2004 r. o kolejne 0,4%, co dało ponownie poziom 7,2%. W 2005 r. stopa bezrobocia obniżyła się do poziomu 6,7% (tab. 7).

Realny PKB Kanady w okresie 1993-2005 wzrastał rokrocznie w przedziale 1,5-5,5%. Najwyższy wzrost zanotowano w latach 1994, 1997-2000, ponad 4% rocznie (tab. 7).

5. NAFTA a Meksyk

Meksyk przeżywał na początku lat osiemdziesiątych głęboki kryzys gospodarczy. Pierwsze reformy rozpoczął prezydent Miguel de la Madrid w połowie lat osiemdziesiątych. Objęcie rządów w 1988 r. przez Salinasa de Gortari spowodowało radykalne zmiany owych reform. Polegało to na odejściu od strategii substytucji importu z bardzo dużą interwencją państwa w gospodarce chronionej przed zewnętrzną konkurencją i na obraniu strategii proeksportowej i otwarcia gospodarki. Ważnym elementem reform strukturalnych było zmniejszenie sektora państwowego i deregulacja wielu sektorów gospodarki. Otwarcie gospodarki poprzez odważne reformy i konsekwentną politykę pozwoliło powstrzymać kryzys i zapewnić Meksykowi podstawę przyszłego wzrostu gospodarczego.

NAFTA stanowiła dla Meksyku ważny punkt w strategii gospodarczej i pozwoliła na pełniejszą integrację ze światową gospodarką. Od momentu wejścia w życie tego porozumienia Meksyk podpisał wiele dwustronnych porozumień handlowych i porozumień gospodarczych.

W 1993 r. 85,7% eksportu Meksyku skierowane było na mający powstać rynek NAFTA, w tym 82,67% na rynek Stanów Zjednoczonych, a 3,03% na rynek Kanady. Poza tym Meksyk eksportował głównie na rynek Unii Europejskiej i do krajów stowarzyszonych w ramach ALADI. W 2005 r. prawie 88% całości eksportu przeznaczone było na rynek NAFTA, z czego 85,7% na rynek amerykański. W porównaniu z pierwszymi dwoma latami funkcjonowania NAFTA udział eksportu Meksyku na ten rynek wzrastał. W stosunku do 1993 r. udział eksportu na rynek NAFTA wzrósł o 1,93% (tab. 8).

Eksport Meksyku na i poza rynek NAFTA do 1996 r. wzrastał mniej więcej tak samo. Natomiast od 1997 r. można obserwować pewną stagnację w eksporcie poza rynek NAFTA. Na rynek NAFTA eksport Meksyku ciągle wzrastał, osiągając w 2000 r. wartość 151 mld USD, co stanowiło 240% wzrostu w stosunku do 1993 r. Eksport do Stanów Zjednoczonych od 1993 r. wzrósł o 245%, a do Kanady o 114%. W 2001 r. nastąpił spadek eksportu zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego o niecałe 5%. Eksport zewnętrzny po 2001 r. wzrasta znacznie szybciej. W okresie 1993-2005 eksport Meksyku na rynek wzrósł o 321,62%, przy czym do USA – o 327,18%, a do Kanady – o 169,65%. Ta dość duża dysproporcja we wzroście pomiędzy Kanadą i Stanami Zjednoczonymi nie wpływa na ogólny wzrost eksportu na obszar NAFTA, ponieważ jest on zdominowany głównie przez eksport do Stanów Zjednoczonych. Wynosi on prawie 98% całości eksportu na rynek NAFTA. W tym samym okresie eksport zewnętrzny wzrósł o 256,55% (tab. 8).

Wzrost eksportu w ciągu siedmiu lat trwania NAFTA przyczynił się w ponad pięćdziesięciu procentach do wzrostu realnego PKB Meksyku². W 2000 r. Meksyk stał się głównym eksporterem w Ameryce Łacińskiej, drugim co do wielkości partnerem handlowym Stanów Zjednoczonych oraz trzynastym światowym eksporterem towarów. Jeżeli wyłączymy handel wewnątrz Unii Europejskiej, Meksyk staje się ósmym światowym eksporterem towarów w 2000 r.³ Całkowita wartość eksportu w tym roku wyniosła 166,5 mld USD (tab. 8).

W 1993 r. 71,09% importu Meksyku pochodziło z mającego powstać 1 stycznia 1994 r. rynku NAFTA, w tym 69,29% ze Stanów Zjednoczonych i 1,8% z Kanady. W imporcie można zaobserwować inną tendencję niż w eksporcie. Już w roku 1995 udział importu z rynku NAFTA wzrósł do 76% i utrzymywał się na tym poziomie do 1999 r. W 2000 r. zanotowano niewielki spadek do 75,42%. 73,10%

² *NAFTA at Seven. Building on a North American Partnership*, 2002, s. 2.

³ Annual Report 2001, BANKOMEXT 2001, s. 20 oraz Annual Report 2001, WTO Publication 2001, s. 14, 20.

Tabela 8. Eksport Meksyku w latach 1993-2005 (w mln USD)

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
USA	42 850,9	51 645,1	66 272,7	80 574	94 184,8	102 923,9	120 392,9	147 639,9	140 564	141 898	144 293	165 423	183 052
Kanada	1568,7	1482,8	1987,4	2172	2156,1	1518,9	2391,3	3353,7	3070	2806	3042	2765	4 230
NAFTA	44 420	53 128	68 260	82 746	96 341	104 443	122 784	150 994	143 634	144 704	147 335	168 188	187 282
ALADI	1697,1	1772,6	3247,8	3788	4022,6	3242,6	2387,1	2890,5	3027	2609	2761	3648	5 837
Ameryka Środkowa	502,4	560,2	721,9	889	1147	1321,1	1296,9	1407	1480	1484	1899	1638	2 864
UE	2788,7	2805,9	3353,5	3509,8	3987,6	3889,2	5202,7	5610	5333	5215	6216	6467	9 166
EFTA	151,7	169,7	624,9	399,2	358,5	275,6	456	586	457	461	706	786	bd
Japonia	686,4	997	979,3	1393,4	1156,3	851,3	776,1	931,5	621	465	1173	551	1 471
Pozostałe	1586,1	1383,8	2353,1	3278,4	3224	3436,9	3488,1	4036,4	3891	5825	5265	7922	7 091
RAZEM	51 832 60 817,1	79 540,6	96 003,8	110 236,9	117 459,5	136 391,1	166 455	158 443	160 763	165 355	189 200	213 711	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: IMF (www.imf.org), SECOFI (www.secofi.gob.mx), INEGI (www.inegi.gob.mx), Ministerstwa Ekonomii Meksyku (www.nafta-mexico.org) oraz *Informe Anual 2005*, Banco de Mexico, Abril 2006, s. 163.

Tabela 9. Import Meksyku w latach 1993-2005 (w mln USD)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
USA	45 294	57 008,6	53 994,6	67 629	82 181,6	93 382,2	105 267,3	127 534	113 767	106 557	105 686	109 558	118 262
Kanada	1175	1600,2	1374,3	1743,6	1968,1	2290,2	2948,9	4016,6	4235	4480	4121	5420	6163
NAFTA	46 469	58 609	55 369	69 373	84 150	95 672	108 216	131 551	118 002	111 037	109 807	114 978	124 425
ALADI	2173	2599	1758,5	1963,5	2272,5	2560,5	2857,5	4017,5	4743	5474	6529	9044	10 584
Ameryka Środkowa	119	143,3	86,6	170,7	199,8	219,8	316,6	333,1	358	622	865	1256	1510
UE	7798,7	9058,1	6732,2	7740,6	9917,3	11 699,3	12 742,7	14 745,1	16 166	16 442	17 862	20 913	25 963
EFTA	530,7	530,4	414,3	484,2	616,8	648,3	777	851	907	872	921	1080	bd
Japonia	3928,8	4780	3952,1	4132,1	4333,6	4537,1	5083,1	6466	8086	9349	7623	10 720	13023
Pozostałe	4347,4	3626,3	4140,5	5605,1	8318,5	10 035,6	11 981,7	16 494,7	20 134,6	24 883,5	27 351,8	39 312,4	45 765
RAZEM	65 366,6	79 345,9	72 453,1	89 468,8	109 808,2	125 373	141 974,8	174 458	168 397	168 679	170 958	197 303	221 270

Źródło: jak dla tab. 8.

Tabela 20. Inflacja, stopa bezrobocia oraz roczna zmiana PKB w Meksyku w okresie 1993-2005

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wyszczególnienie													
Inflacja	9,8	7,0	35,0	34,4	20,6	15,9	16,6	9,5	6,4	5,0	4,6	4,7	4,0
Stopa bezrobocia	3,5	3,7	6,4	5,7	3,7	3,2	2,5	2,2	2,4	2,7	3,3	3,8	3,5
Realny wzrost PKB	1,9	4,5	-6,2	5,1	6,8	4,9	3,9	6,6	-0,2	0,8	1,4	4,2	3,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Annual Report 2004, Banco de Mexico, April 2005, s. 130 (lata 1993-1997); *Mexico: 2005...*, s. 31 (lata 1998-2005) oraz *OECD Economic Outlook*, OECD PUBLISHING, 2006 vol. 1, nr 79, June, s. 108, 165 (stopa bezrobocia w 2005 r. oraz realny wzrost PKB w latach 1993-2005).

pochodziło z rynku amerykańskiego. W porównaniu z eksportem do Kanady, który spadł z 3,03% do 2,02%, import wzrósł z 1,8% do 2,3%. Poza tym Meksyk importował głównie z Niemiec, Japonii, Korei Południowej (tab. 9).

Całkowita wartość importowanych towarów w 2005 r. wyniosła 221,3 mld USD. W 1994 r. import z tych dwóch źródeł rósł tak samo. W 1995 r. nastąpił spadek importu związany z wcześniej opisanym kryzysem z końca 1994 r. Spadek importu spoza NAFTA był jednak dużo większy niż z utworzonego rynku wewnętrznego. Import z rynku wewnętrznego był nieznacznie niższy niż rok wcześniej. Import wewnętrzny rósł do 2000 r., po czym spadł i do 2005 r. nie osiągnął wartości 131,55 mld USD. Natomiast import spoza NAFTA osiągnął wartość niższą niż w roku 1993 i blisko 3,7 mld USD niższą niż w roku 1994. Od 1996 r. import wewnętrzny rósł i w 2005 r. osiągnął wartość 96,85 mld USD.

Import Meksyku z rynku NAFTA i spoza niego od 1995 r. wzrastał mniej więcej tak samo, ale z różnego poziomu. Różnica ta kształtuje się na poziomie 30%. Import z rynku NAFTA w 2000 r. osiągnął wartość 131,6 mld USD, co stanowiło 176% wzrostu w stosunku do 1993 r. W przypadku importu można zaobserwować odwrotną tendencję niż w eksporcie. Z rynku kanadyjskiego Meksyk importował prawie sześć razy więcej w porównaniu z rokiem 1993. Procentowo import z tego rynku w okresie 1993-2005 wzrósł o 424,41%. Import z rynku amerykańskiego wzrósł o 161,1%. Łącznie import z NAFTA wzrósł o 167,76%, spoza NAFTA – o 412,47%.

W 2005 r. Meksyk eksportował i importował towary o wartości 386 mld USD. Z czego 283 mld przypadły na obroty wewnątrz NAFTA. Obroty wewnętrzne rosły prawie dwa razy szybciej niż z resztą świata. Od 1993 r. wzrosły o 211%. Obroty Meksyku z pozostałymi partnerami handlowymi w tym samym okresie wzrosły o 121,9%. Bilans handlu ze Stanami Zjednoczonymi z deficytu w 1993 i 1994 r. przerodził się w nadwyżkę w następnych latach na poziomie około 12 mld USD, wzrastając do 15 i 21 mld odpowiednio w 1999 i 2000 r. W 2005 r. osiągnął 64,8 mld USD. Bilans handlowy z Kanadą kształtował się odwrotnie. Z nadwyżki przerodził się w deficyt w ostatnich dwóch latach na poziomie około 2 mld USD (tab. 8, 9).

Na początku lat dziewięćdziesiątych Meksyk znacznie obniżył stopę inflacji, która utrzymywała się na wysokim poziomie po kryzysie 1982 r. Niestety kryzys z 1994 r. spowodował wzrost inflacji w 1995 r. do poziomu 35%. Od 1996 r. następowała ponownie redukcja stopy inflacji – do 9,5% w 2000 r. Według danych rządowych inflacja w 2000 r. miała wynieść 9,0%, a w 2001 r. 6,5% [*Mexico. Economic...*2001, tab. 1]. Niezależni eksperci z CAIE, CIEMEX i B.METRICA szacowali inflację w 2001 r. na poziomie 4,83%, w 2002 r. – 6,14% i w 2003 r. – 2,62%. W rzeczywistości w 2001 r. wyniosła 6,4%, w 2002 r. – 5%, w 2003 r. – 4,6%, w 2004 r. – 4,7%. W 2005 r. wyniosła 3,99% (tab. 10).

6. Wnioski

Trudno oszacować bezpośredni wpływ NAFTA na kraje członkowskie. Jest to spowodowane tym, iż na okres obowiązywania tego porozumienia, jak również na wcześniejszy, nakładają się różne czynniki, które wywołały zmiany gospodarcze.

Nie można rozpatrywać porozumienia NAFTA jako podstawy i jedyne źródła wzrostu korzyści ekonomicznych. Na pewno przyczyniło się do wzrostu handlu między krajami członkowskimi poprzez zwiększenie dostępu do tych rynków. Przyczyniło się do redystrybucji działalności gospodarczej poprzez zagraniczne inwestycje bezpośrednie, szczególnie w Meksyku. Przed liberalizacją gospodarczą z połowy lat osiemdziesiątych działalność gospodarcza skupiona była głównie w stolicy i okolicach. W momencie liberalizacji gospodarczej i rozwoju sektora *maquiladoras* działalność gospodarcza przeniosła się do północnych stanów Meksyku. Po podpisaniu NAFTA aktywność gospodarcza włącznie z powstawaniem nowych firm *maquiladoras* rozszerzyła się na cały kraj. Można stwierdzić, że NAFTA w pewien sposób zawęziła podział między biednym południem i bogatą północą Meksyku. Sam wpływ NAFTA na produkcję, zatrudnienie i eksport był większy w północnych stanach. Porozumienie to przyczyniło się do zachowania zarobków na wysokim poziomie szczególnie tuż po kryzysie 1994 r.

Wpływ NAFTA nie dotyczy tylko wzrostu handlu i inwestycji, ale także wielu innych aspektów, które przyczyniają się do wzrostu gospodarczego:

- zagraniczna konkurencja wywołana porozumieniem spowodowała wzrost produktywności,
- NAFTA posłużyła jako narzędzie do wprowadzenia i ugruntowania reform w różnych sektorach gospodarki, jak również w sferze społecznej i politycznej,
- NAFTA przyczyniła się do ustabilizowania i ugruntowania gospodarki i politycznych relacji Meksyku z Kanadą i Stanami Zjednoczonymi oraz do otwarcia się na świat, co przyniosło pewność i stabilność Meksyku na arenie międzynarodowej,
- NAFTA spowodowała postęp w rozwoju zakupów rządowych, praw własności intelektualnych i w rozwiązywaniu sporów,
- NAFTA posłużyła za narzędzie bezpieczeństwa dla zagranicznych inwestorów w Meksyku (szczególnie po kryzysie 1994 r.),
- NAFTA spowodowała podpisanie wielu porozumień gospodarczych krajów trzecich z jednym lub kilkoma krajami członkowskimi w celu „łatwiejszego” dostępu do rynku NAFTA.

Literatura

Annual Report 2000, BANCOMEXT 2001.

Annual Report 2001, WTO Publication 2001.

- Annual Report 2004, Banco de Mexico, April 2005.
- Baer M. D., *North American Free Trade*, „Foreign Affairs”, Fall 1991, vol. 70, issue 4.
- FY 2002 Economic Outlook, Highlights from FY 1994 to FY 2001, FY 2002 Baseline Projections*, U.S. Government Printing Office, Washington 2001.
- Informe Anual 2005, Banco de Mexico, Abril 2006.
- International Financial Statistics Yearbook 2005, IMF 2005.
- Kamerschen D.R., McKenzie R.B., Nardinelli C., *Economia*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1991.
- Kukułka J., *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-1996*, wyd. II, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1996.
- Malinowski A., *Trzy kraje – jedno partnerstwo*, „Rynki Zagraniczne” 1999, nr 73.
- Mexico. Economic and Financial Statistics*, Secretaria de Hacienda y Credito Publico. Data Book, September 30, 2001.
- Mexico: 2005 Article IV Consultation-Staff Report; Staff Statement; Public Information Notice on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Mexico*, IMF Country Report no 05/427, Washington, D.C., December 2005.
- NAFTA at Seven. Building on a North American Partnership 2002*.
- OECD Economic Outlook*, OECD PUBLISHING, vol. 1, no 79, June 2006.
- Pocket Facts: Canada – Economic Indicators*, Department of Foreign Affairs and International Trade, www.dfait-maeci.gc.ca.
- The Office of Trade and Industry Information, ita.doc.gov.
- World Economic Outlook*, International Monetary Fund, October 2000.
- World Economic Outlook*, International Monetary Fund, May 2001.

Strony internetowe

- www.imf.org.
- www.inegi.gob.mx.
- www.nafta-mexico.org.
- www.secofi.gob.mx.
- World Development Indicators*, World Bank online.

NAFTA – TWELVE YEARS AFTER ITS FOUNDATION

Summary

In January 2006 the North American Free Trade Agreement (NAFTA) celebrated its twelve anniversary. This article presents the effects of the agreement on employment, consumer prices, economic development and levels of trade in its three signatories: Canada, Mexico, and the United States. To measure and compare the effects of NAFTA, this study analyzes data from 1993 to 2005.

Paweł Kowalik – dr, adiunkt w Katedrze Makroekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.